МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ISSN 3083-6557 print

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Гуманітарні та соціальні науки: сучасні тренди й виклики

Випуск 2 (49), 2025

Київ
2025

ЗМІСТ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“Гуманітарні та соціальні науки: сучасні тренди й виклики”
(*13 листопада 2025 р.*)

Сергій СИНЯКОВ
Соціально-гуманітарні науки в нових реаліях 8

Андрій БОЖКОВ
Роль ЮНЕСКО в сучасних дипломатичних процесах 2020–2025 років: м’яка сила через просування Цілей сталого розвитку 12

Іван БАХОВ
Вплив ChatGPT на покращення навичок англійської мови студентів 16

Тамара НИЧ
Трансформація ролі й місії сучасного університету 21

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК: СМИСЛИ, ЦІННОСТІ, МЕТОДИ

Наталія ПАЛЬМ
Штучний інтелект як загроза майбутньому людства: філософський аспект 26

ФІЛОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД: МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Настасія ГИЧКО
Засоби наочного абстрагування від реалій жорстокості на прикладі персонажа роману “Благоволительки” 30

Богдан ЗАВЕРУХА
Відмінності міжкультурної комунікації в локалізації аудіовізуального контенту 40

Дар’я КАЛУГІНА
Збереження ритму та ритму як ключовий аспект перекладу поетичних творів у сучасній гуманітарній науці 47

Дар’я КАЛУГІНА
Передача образності, символіки та стилю автора як виклик сучасного поетичного перекладу 53

Настасія ГИЧКО
здобувачка вищої освіти 2 курсу МАУП за спеціальністю "Переклад"

Науковий керівник:
***Євгеній ІЩЕНКО**, кандидат філологічних наук,*
доцент кафедри філології МАУП

ЗАСОБИ НАОЧНОГО АБСТРАГУВАННЯ ВІД РЕАЛІЙ ЖОРСТОКОСТІ

Вступ

Мета статті: полягає в унаочненні шоку, викликаного описом подій Другої світової війни у романі Джонатана Літтеля "Благоволительки", становленні позиції читача в можливих етичних межах, мистецькій констатації повоєнних знань задля засвоєння досвіду минулих поколінь.

Метод і методика дослідження: знаходиться у протиставлені явищ з різних галузей гуманітарного знання, але споріднених в описах, компіляціях, заснованих на логіко-психологічному прийомові, контекстуально-інтерпретаційному аналізі текстів культури (поетичних, прозових, візуальних, знакових); уживанні художніх прийомів, абстракцій, означених в явищах побутової, візуальної культури, виражені засобами навчання та дозвілля.

Предмет дослідження: особливості головного персонажа роману "Благоволительки" і порушення кола питань, спричинених цими вадами: гідності, свободи, здоров'я, особистого відсторонення.

Об'єкт дослідження: культурний простір, утворений текстами: візуальними, поетичними, художніми, що знаходяться під загальнокультурним впливом, також є сутнісними окремо для української традиції.

Результати дослідження

Роман "Благоволительки" (фр. *Les Bienveillantes*) написаний французькою, але перекладений багатьма мовами світу: праця Джонатана Літтеля поєднує хронологічні відомості бойових дій Другої світової війни на різних територіях: Кавказу, Чехії. Росії, України із реаліями життя вигаданого персонажу — офіцера Максиміліана Аує, доктора права. У книзі міститься ви-

черпна інформація щодо персоналій верхівки фашистської партії Німеччини, її влади на українських теренах, які також описані детально. Здійснене в статті дослідження проявів переживання воєнної образності ґрунтується на теоретичній фіксації історичних сегментів культури та їх мистецькому зображенні, також на асоціативному зв'язку, окресленого цими поняттями.

Роман переобтяжений уявленнями жаху війни, формальний підхід їх конкретизує, виявляючи звичайне — в страшному: це описи українських міст, інтер'єрів, поведінки мешканців. Споглядальне абстрагування сприятиме виокремленню саме атрибутивних моделей пережитого буття людини зі загально доступних мотивів, які виражені як довільно, так і регламентовано. Наприклад: експозиції музеїв та виставок, вуличні мозаїки та мурали, декоративно-прикладне мистецтво. Узагальнена модель таких проявів є як окремо психологічною, так і надбанням етнічним. Подарованими історією категоріями читач наділений, вони створюють горизонт його образів. Результатом зосередження саме на подіях в межах українських територій у романі, що написаний з позиції німецького офіцера-нациста є сприяння акціям спротиву війні. Такі акції психологічно контрастують до текстів, означених "криваво", "розбещено", "жахливо", зумовлюють протиставлення також війні, що відбувається в Україні сьогодні.

Рис. 1. **Долина тіні смерті», Роджер Фентон, 1855 рік., відбиток на соляному папері, Музей ґетті, Лос-Анжелес, США**

> *"Роджер Фентон мало не загинув від гарматного вогню, коли робив фотографію "Долина тіні смерті" (1855 р.) Хоча на самому знімку немає загиблих, автору вдалося створити моторошний портрет конфлікту, який змушує глядача самотужки уявляти той жах, який, вочевидь, там відбувався"* [10].

Роман "Благоволительки" написаний 2006 року, містить детальні описи міст України, але вони є обтяженими подіями масових страт і катувань. За цими подіями головний герой та єдиний оповідач Максиміліан Ауе може або пасивно стежити, або приймати в цьому участь, що є обов'язковим у його роботі: фіксація життя військовополонених, з усіма деталями страт, зараз — відомими всесвітньо. Ці візуальні образи звертають в біологічне підґрунтя, а саме: сприйняття кольору, форми, руху, статичні та динамічні прояви по-

ведінки в можливих проявах. Максиміліан є хибною версією постаті героя, його риси викривлені химерно, тому і вчинки — знакові щодо сюжетного розгортання, наприклад, він кусає Гітлера, отримуючи високу нагороду.

> *"...простір людської свідомості доволі обмежений... образно кажучи, у голові існує вузенька сцена, на якій не поміщаються всі дійові особи, а лише вийдуть, пройдуть і підуть. Ось цю маленьку сцену, яку точніше і визначити годі, і називають свідомістю"* [7].

Рис. 2. **Фото Гичко Н. Вигляд озера в селі Крюківщина, Київська область, 2018 р.**

Рис. 3. **Гейсбрехт Лейтенс "Зимовий пейзаж", 1611–1643 рр.**

Роман Джонатана Літтеля має широкий обсяг для уявлення, і при виокремленні окремих образів в ілюстративному дослідженні, можливим стає становлення цензури сприйняття повоєнної дійсності, також утримання власної норми читача роману.

Джонатан Літтель в інтерв'ю [17] не відповідає за свого героя, але звертає співрозмовника до тексту роману безпосередньо. Так само в статті звертаємось до загальноприйнятих порівнянь ("сприятливе – несприятливе", "ганебне – величне", "розбещене – цнотливе"). У спробі поєднання асоціацій до наукових визначень і категорій обрано користуватися абстрактними методами з літературознавства, лінгвістичними прийомами. Результат контекстуально-*інтерпретаційного методу* —

> (*"сукупність процедур, спрямована на встановлення статусу тексту відносно інших текстів... на підставі концептуалізації здійснюється інтерпретація інформаційного масиву, закладеного в тексті, установлення авторської мети та стратегій впливу на читача* [8]")

це освоєння музейної галузі, з подальшим можливим залученням майстрів, технологій, практик, їх об'єднання; логіко-психологічний прийом — "*як дослідження зв'язку змісту мовних одиниць і категорій з одиницями мислення*" [6]) важливий в мистецькому само-описі.

У тексті роману чільним є опис безвихідді полону німецької окупації, а потім — радянської, він є детальним і жахливим достатньо для того, щоб сама подія демонстрації історичного спадку перетворилась на необхідну також і під час російської окупації роботу.

Рис. 4. **Фото Гичко Н. Фрагмент експозиції. Музей народної архітектури й побуту Середньої Наддніпрянщини. Переяслав-Хмельницький, Національний історико-географічний заповідник "Переяслав", 2016 р.**

Рис. 5. **Фото Гичко Настасії. Фрагмент експозиції. PinchukArtCentre представляє виставку 20 номінантів 5-го конкурсу на здобуття Премії PinchukArtCentre – загальнонаціональної премій для українських художників віком до 35 років. 24 лютого – 13 травня, 2018 р.**

Рис. 6. **Фото Гичко Н. Виставка у торгівельному центрі "Гуллівер": "Дивовижний світ Любові Панченко", 2023 рік.**

"Тиран належить до типу людини гібристичної. Гібрис означає надмірність у бутті, вихід поза натуральні кордони та обмеження, тобто обмеження, встановлені самою природою для кожного створіння на світі. Гібрис — це недотримання власної міри, порушення кордонів, трансгресія. ...гібристичному індивідові приписуються такі психологічні риси, як пиха, зухвалість, нахабство" [15].

У межах виключності події війни знаходяться культурні тести, створені доступними засобами, також спричинені мотивами пануючого устрою. Фактичне, елементарне порівняння таким чином виявляє тло культурного протистояння — війні, режимові, нарузі. Тому абстрагування в сприйнятті є доречним і виправданим. Обсяг самовизначень людини, яка переживає текст про події Голокосту, здатний трансформується в абстрактний, рятівний пункт, сповнений алюзій і контекстів, але засвідчений згідно з дійсним мистецьким спрямуванням.

Рис. 7. **Клод Моне. Із серії "Стіжки сіна", 1890 р.**

Рис. 8. **Аллюзія авторки статті на картину "Стіг сіна" Клода Моне**

> *"The mythological image and the poetic image different sharply. But poetic images too change their structure depending on historical epoch. And concepts? Concepts are too changeable... But scientifically the term "concept" signifies the abstract way of thought*" [19] (Міфологічний образ та поетичний образ значно відрізняються. Але поетичні образи також змінюють свою структуру залежно від історичних епох. А поняття (ідеї)? Поняттям також властиві зміни... В науці терміну "поняття" відповідає абстрактний спосіб мислення).

Радянська професорка в наведеній цитаті розрізняє поетичний та міфологічний образ, наголошуючи на питанні виникнення жорстокості в літературному тексті та її взаємодії з мораллю. Феноменальна жорстокість Максиміліана виключена з фактичного кола картин нацистського порядку через її літературну вигаданість, проте роман "Благоволительки" засвідчує такі історичні події і стає причиною окреслення роботи з протистояння насиллю та нарузі сьогодення.

> "*Християнське мистецтво* (цитується з праці Л. Ф. Фельдені "Меланхолія" [14]) — *це природне розгортання вже наявного світу, і тому масштаби нашої сьогоднішньої критики мистецтва не пасують до нього. Адже картини настільки не є результатом індивідуального напруження сил, що ми в кожному творі віднаходимо ту саму пристрасть віри...*".

Мораль Максиміліанові невластива, тим більше обернена до системи християнських цінностей: в дитинстві він вдається до знущань, терпить їх, нада-

лі єдина жінка, до якої він має сексуальний потяг — це його сестра-близнюк; своїх мати і вітчима персонаж вбиває. Ці події розчиняються у процесах війни, де і так приховані інші вади героя: гомосексуалізм, галюцинації, психофізичні захворювання. Факт опису загальної наруги поглинає ці особливості. Можливе узагальнення якостей і проявів героя порушує кордони особистісної етики читача, впливаючи на його особисте відсторонення, також породжуючи наслідування наукових та художніх практик. Наводимо деякі тези широковідомих авторів:

> "*...The product itself after all must admit of such an analysis, if it really is an effective expression of the intentions and emotional activities of the artist"* [20]. (Витвір у своїй якості зрештою має припускати доречний аналіз, що стосуватиметься ефективності прояву намірів та емоційних зусиль художника).

> "*Whenever the Western hears the word 'psychological, it always sounds to him like 'only psychological'. For him the 'soul' is something pitifully small, unworthy, personal, subjective, and a lot more besides*" [18]. (Коли людина Заходу чує слово "психологічний" — це завжди зрозуміло як "лишень психологічний". Для неї душа – це щось жалюгідно маленьке, негідне, особисте, суб'єктивне і багато крім того).

Цитата з передмови до Тибетської книги мертвих наводиться з метою звернути увагу саме на поняття "подушшя", яке стало архаїчним в демократизованому світі, але набуло метафоричності у зв'язку з подіями нових воєн XXI століття; цитата зі статті "Мойсей, Мікеланджело" Зиґмунда Фройда відсилає до статусу творчої "виключності", що є основоположним для індустрії кіно- і телебачення. Кіномистецтво, фотографія — це базис галузі розваг, проте її методи були вжиті для архівування масових страт. Зусилля письменників, науковців, художників є значущими в роботі стосовно таких історичних фактів. Наприклад, деякі праці Вальтера Беньяміна та С'юзен Зонтаг склалися як переживання явища масової культури. Володимир Єрмоленко зазначає інтерес Вальтера Беньяміна до архітектури паризьких пасажів:

> *"...це також місце, де людина прагне оволодіти речами, зробити їх підручними та доступними, вирвати їх з їхніх місць та наблизити до себе. Вони стали симптомом цього прагнення до бачення на відстані (дослівно теле-бачення) за століття до винайдення сучасної масової культурної індустрії"* [1а].

> *"У строгому-бо розумінні слова бодай яка дієва причина перетворюється на насильство лише тоді, коли вона втручається в моральні стосунки"* [1б.]

> *"Багато речей у світі залишились неназваними; багато речей, навіть якщо були названі, ніколи не були описані. Однією з них є чуттєвість —*

безсумнівно, сучасна, варіант витонченості, але аж ніяк не ідентична їй, яка відома під культовою назвою "кемп" [3].

Рис. 9. **Фото Гичко Н. Виставка "Віктор Зарецький. Графіка. Ретроспектива". Музей історії міста Києва, нова тимчасова виставка з приватної колекції Олексія Василенко, жовтень–листопад, 2022 р.**

Під час війни звичайні речі, несправедливо, насильно відібрані, знаменують злочин, зображення злочину в романі "Благоволительки" є різностороннім, також провокуючим щодо доцільності протистояння образності, спричиненою картинами насилля. В глобалізованому світі мова йде про загальну, суспільну систему візуальної культури, наскільки її засоби розвиваються відповідно до нових течій, настільки і відгомін історичних трагедій становить причину майбутніх досліджень

"*глобалізація (на думку трансформістів) — це просторова реорганізація і реструктуризація не лише економіки, а й політичних, військових і культурних сил*" [11].

Відомий український історик Ярослав Йосипович Грицак акцентує увагу на позитивному портретові українського націоналіста, що спонукає виокремленні етнічних рис, особливостей питомо українських:

"*зі слів провідного діяча ОУН-б й учасника похідних груп Льва Шанковського: ...українські народні маси* [на Сході — ред. *Я. Г.*] *відкидали ... всякі моно партійні системи, ...були за етичні принципи в політиці, за високу громадсько-політичну мораль, за толерантність і гуманність...*" [2].

Рис. 10. **Фото Гичко Н. План-макет міста Галич, Івано-Франківськ, 2014 р.**

Рис. 11. **Фото Гичко Н. Архітектура міста Біла Церква**

Аналіз та обговорення результатів дослідження

Абстрагування від явищ прояву жорстокості в протилежних до неї образах є потребою втечі від болю. Обговоренню методів унаочнення болю засобами мистецтва та літератури властиве конкретизація відповідних уявлень та переживань. Стосовно роману "Благоволительки" мова йде про картини катувань, вбивств, зґвалтувань. Позиція Максиміліана є його втіленням, також діалогом з навколишнім середовищем. При послідовному опрацюванні тематичних джерел традиційної та новітньої художньої культури України відбувається урізноманітнення засобів, які демонструють акт протистояння свавіллю війни, у цьому процесі важливим є використання мови як окремого явища. Тому для застосування в майбутніх обговореннях і подальшому дослідженні можна використати цитати:

> *"Дискурси можуть бути або формалізованими, або неформалізованими. В обох випадках в них здійснюється діалог (полілог) багатьох співучасників, серед яких можуть бути і носії штучного інтелекту. В процесі розгортання дискурсу відбувається не тільки установлення міжсуб'єктивних зв'язків сторін, які діалогізують, а й розхитування, розмивання, стирання того, що їх розмежовує"*) [13].

"Ходять по квітах, по росі.
Очима чесними,
Христовоскресними
Поеми тчуть.
А сонця, сонця в їх красі —
Не чуть.
Царства" [12].

> *"...за допомогою мови в певних межах можна поповнити наше самоспостереження даними самоспостереження інших людей і таким чином вийти за межі особистої, суб'єктивної свідомості"* [9].

Рис. 12. **Алла Горська, Фрагмент ескізу до вітража Шевченка. 1964 р.**

Рис. 13. **Робота авторки статті**

Рис. 14. **Фото Гичко Н. Фонтан і скульптурою Богородиці, місто Жовкла**

Висновки

Мистецька протидія війні є очевидною, вона полягає у спробі віднайти нові важелі у співпраці галузей літератури та мистецтва, психології та історії, також їх наслідуванні або адаптації. Кроки протидії насиллю можуть вплинути на зміну історичних подій. Наприклад, фотограф Генрі Картье-Брессон зробив знімок, на якому натовп викриває інформатора гестапо.

> "*... Cartier-Bresson conducted filming work and photographic work in parallel*" [17] (Картье-Брессон спрямовує кінозйомку і фотографію в одне русло).

У статті наявні зображення картини з виставки, присвяченої творчості Віктора Зарецького. Куратор і організатор проєкту Олексій Василенко, у передмові до тематичної книги, зазначає:

> "творчість художників-шестидесятників протистояла культурі тоталітарного державного ладу, його руйнівним ідеологічним рамкам... робили це, уникаючи відкритої боротьби, втім стійко нівелюючи єзуїтські норми і цінності радянської системи. І хоч ніхто з них революцій не влашвавтовував, і навіть не думав виступати відкрито і агресивно, все ж таки кожен зазнав тих чи інших утисків від пануючої влади, аж до психічного чи навіть фізичного винищення" [5].

Використані фотографії з подорожей Україною, мистецьких виставок й експозицій музеїв. Фотографії архітектури України підібрані для наочного провимовної демонстрації зовнішнього виду будівель, де можливо відбувались постійні катування і страти. Психологічний портрет портрет персонажа Максиміліана Аує шокує, але і призводить до протиставлення: прозових і поетичних творів, кіно, фотографій, живопису у потребі витлумачити поняття, що звичайно є сталими.

> "*Експресивні ефекти кольору — те, що Ґете назвав етико-естетичними значеннями кольорів", — також належать до парафії психолога*" [4].

Так означення — вже є роботою, яка людина здійснює, тому наведене в статті порівняння текстів тільки за схожістю або тематикою, використане з метою демонстрації небайдужості.

Рис. 15. **Робота авторки статті по наслідуванню оздоблення початку XX ст.**

Рис. 16. **Фрагмент загального декору виставково-просвітницького проєкту "Очі квітів. До 140-річчя Ганни Собачко-Шостак", 2023 р.**

Джерела

1. *Беньямін, В.* (2013). Щодо критики насильства : статті та ессе / ред. В. Терлецький ; пер. І. Андрущенко. Київ : Грані-Т. 26–27 с (а), 166 (б). (De profundis).
2. *Грицак, Я. Й.* (2019). Нарис з історії України. Формування модерної нації XIX–XX ст. Київ: Yakaboo publishing, 450 с.
3. *Зонтаґ, С.* (2006). Проти інтерпретації та інші ессе / пер. В. Дмитрук. Львів : Кальварія, 287 с.
4. *Іттен, Й.* (2022). Мистецтво кольору. Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва: навч. посіб. / пер. С. Святенко. Київ: ArtHuss, 13 с.
5. Контркультура. Графіка неформальних академіків 1950–80-х. (2017). / ред. О. Василенко ; Акціон. дім "Золотое Сечение". Київ : Фамільна типографія huss,.
6. *Кочерган, М. П.* (2006). Загальне мовознавство : підручник. Київ : Вид. центр "Академія", 360 с.
7. *Потебня, О. А.* (2023). ПОЕТИКА, або x = a < A. Львів : Апріорі, 77 с. (За виданням: Потебня О. А. Из лекцій по теорії словесности. Басня. Пословица. Поговорка. Харків : Типографія К. Счасни, 1894.)
8. *Селіванова, О. О.* (2008). Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 531–532 с.
9. *Сердюк, Л. З., Кочубейник, О. М.* (2005). Психологія : навчальний посібник для дистанційного навчання / ред. Т. В. Циба ; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". Київ : Університет "Україна", 28 с.
10. *Сміт, І. Г.* (2023). Коротка історія фотографії : Ключові жанри, роботи, техніки / пер. Т. Савчинська. Львів : Вид-во Старого Лева, 24 с
11. Стаття "Глобалізація". Енциклопедія історії України : у 10 т. (2004). / ред. В. А. Смолій ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, Т. 2 : Г–Д. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Globalizaciya (дата звернення: 20.12.2025)
12. *Тичина, П. Г.* (1984). Ходять по квітах. Твори. Київ : ЦК ЛКСМУ, 27 с.
13. Філософський енциклопедичний словник (2002). / ред. В. І. Шинкарук ; Нац. академія наук України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 156 с.
14. *Фюрст, М., Тринкс, Ю.* (2019). Філософія : підручник / пер. В. Кебуладзе. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 381 с.
15. *Чумаченко, Б. М.* (2003) . Вступ до культурології античності : навч. посіб. Київ : Вид. дім "КМ Академія", 18 с.
16. Anthropocene Curriculum (2014, Mar 15) Forensis | The Architecture of Public Truth with Jonathan Little and Eyal Weizman. [Video] More on www.hkw.de/en/forensis https://youtu.be/apoappETt2s?si=hhn41FKvtqvsXxsgh
17. Henri Cartier-Bresson Germany, 1945. (article), (2005). Photo Icons. The Story Behind the Pictures 1827–1991 / H.-M. Koetzle. Köln: TASCHEN GmbH, p. 212.
18. *Jung, C. G.* (written 1927). Psychological commentary by Dr. C. G. Jung. The Tibetan book of the dead : translated from das Tibetanische Totenbuch / пер. R. F. C. Hull. Jungian Center for the Spiritual Sciences. p. 38. URL: https://jungiancrnter.org (дата звернення: 03.11.2025).
19. *Freidenberg, O.* (written 1954, found 1972). Preview. Image and Concept: Mythopoetic Roots of Literature / edit. N. Braginskaia ; trans. K. Moss. London and New York : Routledge. Taylor and Fransic group, 2014. p. 20, p. 21.
20. *Freud, S.* (1913-1914): The Moses of Michelangelo. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIII Totem and Taboo